

tä jne. Mainittakoon tässä näistä pari: »On the Nature of War» (1977) ja »Facing the Change: 1945—49» (1980). Hänen uusin tutkimuksensa käsittelee marxilais-leniniläistä sotilaallisen voiman konseptiota eli sellaisen ajatusten ja väitteiden järjestelmää, jotka koskevat armeijoiden ja sotilaallisen voiman luonnetta ja merkitystä yhteiskuntien sisäisessä ja kansainvälisen järjestelmän kehityksessä. Ensisijaisesti ja tosiasiallisesti Lider keskittyy Neuvostoliiton sotatieteen mukaisen sotilaallisen voiman konseptin käsittelyyn ja vain eräissä yhteyksissä tuo esille Saksan Demokraattisessa Tasavallassa tai Puolassa esiintuvia, neuvostoliittolaisesta konseptiosta poikkeavia käsityksiä.

Heti alkuun on todettava tämänkin Liderin teoksen olevan sekä mielenkiintoinen että perusteellinen. Muutama seikka valaiskoon kirjoittajan perusteellisuutta. Johdannon lopulla hän toteaa aineistostaan, että tutkimus »perustuu ilmeisesti kaikkeen Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisen blokin maissa aihepiiristä julkaistuun ei-salaiseen materiaaliin». Teoksen lähdeluettelossa on viitensataa nimikettä; määrä ei tietysti ole ratkaiseva, mutta analyysin ohella vakuuttaa osaltaan siitä, että johdannon lupauksella on katetta. Kaikesta näkyy, että Lider hallitsee aiheensa erinomaisen hyvin. Myös käsittelytapa on erittäin — tekisi mieli sanoa, sotilaallisen — perinpohjainen ja systemaattinen. Tutkimus jakautuu viiteen pääjaksoon: asevoimat; sotilaallinen voima; sotilaallinen valta kansainvälisissä kysymyksissä; ei-marxilaisten käsitteiden kritiikki; sekä loppukommentit. Jokainen näistä jaksoista jakautuu lukuisiin alalukuihin. Ja jokaisen alaluvun sisällä kaikki havainnot, avoimet kysymykset, kriittiset huomiot jne. on eritelty alajaksoittain, usein vieläpä numeroituina momentteina. Elikkä, koko tutkimuksessa systemaattisuus on viety hyvin pitkälle, teksti on äärimmäisen tiivistä ja ekonomista, johtopäätökset lapidäärisia. Tämä tutkijan asiantuntemus ja perinpohjaisuus sekä tutkimuksen tiiviys tekevät arvioinnin jokseenkin hankalaksi; kriitikon on pakostakin lähdeittävä liikkeelle varsin nöyrin mielin — mikä saattaisi olla kriitikoille yleisemminkin jonkinmoinen avu.

SÄNTILLISTÄ SOTATIEDETTÄ

JULIAN LIDER: Military Force. An Analysis of Marxist-Leninist Concepts. Gower Publishing Company Ltd., Westmead, Farnborough, Hants, 1981, 345 s.

Julian Lider on puolalaissyntyinen, vuodesta 1972 Ruotsin Ulkopoliittisessa instituutissa toiminut sotatieteen asiantuntija, joka aikaisemmin on julkaissut perusteellisia ja mielenkiintoisia tutkimuksia mm. eri maiden sotilaallisista doktriineista, sotien luokittelusta, sotien tulevaisuudennäkymis-

Kun edellä sanotun lisäksi olen saattanut lukea teoksen vain pariin kertaan, tyydyn »kritiikin» sijasta pikemminkin tutkimuksen esittelyyn, eräiden erityisen kiinnostavien näkökohtien esiinnostamiseen sekä joidenkin askarruttavien kysymysten esittämiseen.

Liderin lähtökohta on miellyttävän »objektiivinen» ja oman tieteenalansa teorian kehittämistä pohtiva. Hänen päämääränsä on yleinen sotilaallisen voiman teoria ja hänen mukaansa kenen tahansa tällaisen teorian kehittämisestä kiinnostuneen kansainvälisten suhteiden ja sotilaallisten kysymysten tutkijan ja opiskelijan on syytä paneutua myös marxilais-leniniläisen teorian kehitykseen, antiin ja ongelmiin. Tästä päämäärästä lähtien Lider asettaa omat kriteerinsä sille mitä kyseisen alueen yleisen teorian tulisi sisältää, jotta se todella olisi yleinen ja kokonaisvaltainen; hän tekee näin sekä kattavan yleiskäsitteen, sotilaallisen vallan (military force) että sen alakäsitteiden, asevoimien (armed forces) ja sotilaallisen voiman (military power) osalta. Esimerkiksi asevoimia koskevan yleisen teorian tulisi Liderin mukaan kattaa seuraavat ongelmat: asevoimien käsite; niiden alkuperä ja historiallinen luonne; niiden funktiot; niiden tyypit; kehitystä koskevat lait; erityisten teoreettisten kysymysten tutkimista koskeva metodologia; sekä asevoimien teorian ulottuvuus ja rakenne ja sen paikka muiden tieteiden joukossa. Tällaista yleisen teorian vaatimusluetteloa vasten Lider sitten vertaa marxilais-leniniläisen teorian saavutuksia. Siltä osin kuin teoriaa ei ole olemassa yhtenäisenä, hän rekonstruoi ja systematisoi sen hajanaisista, eri lähteisiin sisältyvistä esityksistä. Tästä tutkimukselle on sekä hyötyä että haittaa. Myönteiselle puolelle on kirjattava se seikka, että tällä metodilla löytyy useita kiinnostavia eri tutkijoiden välisiä erimielisyyksiä, epäjohtonmukaisuuksia jne. Lider ei kuitenkaan ole näistä kiinnostunut tiedonsosiologisessa mielessä — ainakaan tässä tutkimuksessa — eli ei ryhdy selvittämään erilaisten konseptioiden taustaa yhteiskunnassa, vaan kirjaa ne todella ylös »vain» marxilais-leniniläisen teorian sisällä esiintyvänä epäjohtonmukaisuuksina. Kielteiselle puolelle menetelmästä on ehkä merkittävä se, että kootessaan ylei-

sen teorian fragmentteja eri lähteistä Lider turvautuu tai joutuu turvautumaan erilaisia tarkoituksia palveleviin lähteisiin: osassa on haluttu kehittää marxilais-leniniläistä teoriaa ja pitäytyä tieteen pelinsääntöihin, osassa taas on saatettu etusija antaa propagandan teolle. On kyllä todettava Liderin jossakin kysymyksessä näkevän propagandan teon johtaneen kirjoittajat ja tutkijat asetelmiin, jotka ovat vaikeasti yhteensovittavissa perinteisen marxilais-leniniläisen konseptin kanssa (esim. »kiinalaisen militarismen» käsittely vs. yhteiskuntamuodostumien asema teoriassa, s. 269—72).

Liderin tekstissä on tietysti paljon tuttua ja odotettua, esim. kapitalististen ja sosialististen maiden asevoimien alkuperän, luonteen ja funktioiden erittelyssä. Kiinnostavimmillaan tutkimus on silloin kun se kohottaa tarkasteltavaksi joitakin ongelmallisia kysymyksiä, joihin ei ole yhtä »helppoja» vastauksia. Asevoimien ja yhteiskuntamuodostumien vastaavuuden osalta problemaattisia ovat esimerkiksi kehitysmaiden armeijat, puolueettomien maiden armeijat ja Kiinan armeija; kaikkien näiden luonnehdinta ja typologisointi neuvostoliittolaisessa tutkimuksessa on vaihdellut, tutkijoilla on ollut erilaisia käsityksiä eikä lopullista sanaa ole sanottu. Lider viittaa myös ongelmiin, joita syntyy esimerkiksi siitä, että Neuvostoliitossa teoria asevoimista yhteiskunnallisena instituutiona aina yhdistyy teoriaan sodasta poliittisen toiminnan muotona osana laajempaa »marxilais-leniniläistä oppia sodasta ja armeijasta». Ymmärtääkseni yleisempääkin mielenkiintoa — kuin vain sotatieteen osalta — on Liderin väitteillä dialektiikan lakien tulkinnan muutoksista, siten että avainkäsitteille annetaan uutta sisältöä. Lider mainitsee tällaisista esimerkkeinä määrällisestä laadulliseen »hyppäyksen» muuttumisen ylipäättään siirtymiseksi; »kieltämisen» muuttumisen ylipäänsä »muutokseksi»; ja vastakohtaisuuden käsitteen muuttumisen kattamaan muunkinlaisia suhteita. Tämän, lainalaisuuksien avainkäsitteiden uuden tulkinnan merkitsemän »vesittymisen» lisäksi Lider katsoo toiseksi metodologiseksi heikkoudeksi sen, että usein yleisten lakien soveltaminen korvataan niillä valaisevin esimerkein.

Mielestäni hyvin kiinnostavia Liderin tutkielmassa ovat jaksot, joissa vertaillaan marxilais-leniniläistä ja läntistä, erityisesti realismin konseptiota, esimerkiksi »militarismista»; samoin kuin »voimatasapainoteorian» ja »voimasuhteiden» käsitteen vertailu. Lider asettuu näissä vertailuissa tavallaan ulkopuoliseksi, katsoen tutkimuksen ja yleisen teorian kehittämisen selvästi hyötyvän keskinäisestä kriitikkistä ja konseptioiden vertailusta. Itse hän pyrkii tekemään eräissä paikoin konstruktivisia ehdotuksia sellaisten ongelmien ratkaisemiseksi, joita ei ole pystytty ratkaisemaan (esim. armeijoiden typologisoinnissa). Ja on syytä korostaa, että kun Lider painokkaasti ja kautta linjan osoittaa aukkoja ja puutteellisuuksia ja ongelmia marxilais-leniniläisessä sotilaallisen voiman konseptiossa, niin ei hän suinkaan väitä, että läntisessä tutkimuksessa nämä ongelmat olisi ratkaisu. Mutta hän myös sanoo suoraan, milloin neuvostoliittolaisessa tutkimuksessa jokin konseptio on hänen käsityksensä mukaan heikolla pohjalla (esim. jos sotilaallisten voimasuhteiden arvio latistuu vain enemmän—vähemmän arvioksi, ja ehkä vieläpä sosialistisen armeijan, valtion, järjestelmän itseäänselvyytenä otetun paremmuuden perusteella, niin konseption arvo sotilaalliselle suunnittelullekin on vähäinen). Yleisvaikutelmani on — en tiedä onko se oikea — että Lider katsoo sotilaallisen voiman yleisen teorian olevan hyvin pitkälti kehitettävissä juuri marxilais-leniniläisen teorian puitteissa ja sen metodologian avulla.

Vaikka alussa viittasin jo Liderin epä-mättömään asiantuntevuuteen tällä alueella sekä runsaaseen lähteistöön, niin silti olen merkinnyt kysymysmerkkejä paikka paikoin sellaisten väitteiden kohdalle, jotka on esitetty kovin vähäisin lähdetiedoin tai näyttöin ja jotka eivät ymmärtääkseni ole lainkaan kiistattomia. Pari esimerkkiä tästä. Lider toteaa (s. 226), että vaikka neuvostoliittolaiset poliitikot ja teoretikot viittaavat Kiinan sotilaalliseen voimaan uhkana maailmanrauhalle, »he kieltäytyvät pitämästä Kiinaa suurvaltana ja tunnustamasta sen asemaa eräänä maailman kehitykseen vaikuttavista mahdeista» (ei lähteitä). Nykyaikaisina (neuvostoliittolaisten mielestä) virheellisinä käsityksinä väkivallan merkityk-

sestä Lider mainitsee kaksi teoriaa, joista toinen ylikorostaa aseellisen väkivallan merkitystä vallankumouksellisessa taistelussa (pikkuporvarilliset, »valeyallankumoukselliset»), kun taas toinen hylkää väkivallan (kaikki pasifistiset ja reformistiset teoriat). Jälkimmäisen variantin neuvostoliittolaiset Liderin mukaan katsovat »yhtä vaaralliseksi» kuin edellisen (väitteen tueksi on yksi lähdeviittaus).

Kaiken kaikkiaan, edellisestä lienee käynyt ilmi, että suositan Liderin teokseen tutustumista, ei vain sotatieteestä, vaan yhtä lailla esimerkiksi rauhan mahdollisuuksista, filosofiasta tai Neuvostoliitosta kiinnostuneille. Tutkimus on vaivan väärtti.

Unto Vesa